

Bankacılık Sektöründe Hata ve Hile: Banka Yöneticileri Üzerine Bir Araştırma¹ (Mistake and Fraud in Banking Sector: A Research on Bank Managers)

Şerife KILIÇARSLAN^a Özen AKÇAKANAT^b

^a Atatürk Üniversitesi, Oltu Beşeri ve Sosyal Bilimler Üniversitesi, Bankacılık ve Finans Bölümü, Erzurum, Türkiye.
serife.kilicarslan@atauni.edu.tr

^b Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Bankacılık ve Finans Bölümü, Isparta, Türkiye.
ozenakcakanat@sdu.edu.tr

MAKALE BİLGİSİ	ÖZET
Anahtar Kelimeler: Hata Hile Hile Belirteçleri Bankacılık Sektörü ve Banka Yöneticileri Gönderilme Tarihi 20 Ağustos 2019 Revizyon Tarihi 15 Mart 2020 Kabul Tarihi 20 Mart 2020 Makale Kategorisi: Araştırma Makalesi	Amaç – Bu araştırma, Isparta-Burdur illerinde faaliyet gösteren bankalarda çalışan yönetici personellerin bankacılık sektöründeki hata ve hileye yönelik genel düşüncelerinin incelenmesi ve karşılaştıkları hile belirteçlerinin tespit edilmesi amacıyla yapılmıştır. Yöntem – Araştırmanın örneklemini, Isparta-Burdur illerinde görev yapan Şube Müdürü, Yönetmen, Yönetmen Yardımcısı ve Yetkili pozisyonundaki 196 personel oluşturmaktadır. Anket formu yardımıyla elde edilen verilerin analizinde SPSS (Statistical Packages for the Social Sciences) 21 paket programından yararlanılmıştır. Kullanılan analiz yöntemi ise ANOVA’dır. Bulgular – Sektörde tecrübesi daha yüksek olan personellerin diğerlerine göre hata ve hile yargılarına katılımlarının ve hile belirteçleriyle karşılaşma düzeylerinin daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Tartışma – Teknolojinin gelişmesiyle birlikte bankalarda meydana gelen hatalı ve hileli işlemler minimum düzeyde olmasına rağmen tamamen yok olduğu söylenememektedir. Literatür incelendiğinde şuna kadar hep muhasebe meslek mensuplarının ve denetçilerin araştırma kapsamında olduğu tespit edilmiştir. Isparta- Burdur illerinde yapılan bu çalışmayla hata ve hile konusunda, bankalarda yönetici pozisyonunda çalışan kişilerin bilinç ve tutumları ilk kez araştırma kapsamına alınmıştır. Yapılan çalışmayla muhasebe meslek mensupların ve denetçilerin hata ve hile ifadelerine verdikleri cevaplar ile banka personellerinin cevapları benzerlik göstermektedir. Ancak sektörün farklı olması sebebiyle muhasebe meslek mensuplarının karşılaştıkları hile belirteçleri ile banka personellerin karşılaştıkları hile belirteçleri birbirinden tamamen farklılaşmaktadır.
ARTICLE INFO	ABSTRACT
Keywords: Mistake Fraud Determinants of Fraud Banking Sector, Bank Directors Received 20 August 2019 Revised 15 March 2020 Accepted 20 March 2020 Article Classification: Research Article	Purpose – This study was carried out to investigate the general thoughts of bank management personnel working in banks in Isparta-Burdur towards mistake and fraud in the banking sector and to determine the indicators of fraud they encounter. Design/methodology/approach – The sample of the research consists of 196 personnel who are Branch Manager, Director, Assistant Director and Authorized positions in Isparta-Burdur. In the analysis of the data obtained with the help of the questionnaire, SPSS (Statistical Package for Social Sciences) 21 package program was used. The analysis method used is ANOVA. Findings – It is concluded that the personnel with more experience in the sector are more likely to participate in mistake and fraud judgments than the others and have higher levels of exposure to cheating indicators. Discussion – Although the faulty and fraudulent transactions occurring in banks with the development of technology are at a minimum level, it cannot be said to disappear completely. When the literature is examined, it has been found that the professional accountants and auditors have always been in the scope of the research. With this study conducted in Isparta-Burdur provinces, the consciousness and attitudes of the people working in banks in the managerial positions regarding mistake and fraud were included in the scope of the research for the first time. The answers of the accounting professionals and auditors to the mistake and fraud statements are similar to those of the bank personnel. However, due to the fact that the sector is different, the fraud markers faced by the professional accountants are completely different from each other.

¹Bu makale, Şerife Kılıçarslan’ın yüksek lisans tezinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Önerilen Atıf/ Suggested Citation

Kılıçarslan, Ş., Akçakanat, Ö. (2020). Bankacılık Sektöründe Hata ve Hile: Banka Yöneticileri Üzerine Bir Araştırma, *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 12 (1), 676-692.

1. Giriş

Hata kavramı Türk Dil Kurumu'nun yayınladığı Türkçe Sözlükte kelime anlamı olarak "istemeyerek ve bilmeyerek yapılan yanlış, kusur yanılma yanılığ" şeklinde tanımlanmaktadır (TDK, 2011: 1058). Hile ise Türkçe sözlükte, "aldatmak, kandırmak maksadıyla yapılan düzen, oyun dolap" olarak tanımlanmaktadır (Doğan, 1989: 477). Yapılan tanımlardan anlaşılacağı üzere, hatayı hileden ayıran en belirgin özellik, bilinç istek olmadan yanlışlık yapılmasıdır (Aksoy, 1984: 23).

Küreselleşmeyle birlikte bilgi sistemleri ve teknolojiadaki gelişmeler ve şirketler arasındaki artan rekabet işletmelerde köklü değişikliklere sebep olmuştur. Bu değişikliklerle birlikte ticaretin devasal boyutlara ulaşması, muhasebe kayıt ve finansal işlemlerin bilgisayar üzerinden yürütülmesine ve işlemlerin karmaşık hale gelmesine neden olmuştur. Bu karmaşık işlemlerde kontrol güçlüklerini beraberinde getirmiştir. Bu sebeple, günümüzde değişen ve gelişen teknolojiyle birlikte yolsuzluk olayları azaltılmış olsa da tamamen bitmiş değildir (Dönmez ve Bağışlar, 2017: 170). Yukarıdaki açıklamalar bağlamında, bankacılık sektörüne bakıldığında; varlıkların kötüye kullanılması ve finansal raporlama olaylarından çok, yolsuzluk olaylarının meydana geldiği görülmektedir (Kandemir ve Kandemir, 2017: 21). Ancak, bankalar; müşterilere para sağlama, işletmelere ve tüketicilere verdikleri krediler ve teminat hizmetleri gibi fonksiyonları olmasıyla, olağanüstü ve dikkate değer işletmelerdir (Beston, 2004: 15). Bu sebeple de bu araştırmanın amacı, Isparta-Burdur illerinde faaliyet gösteren bankalarda, banka yönetimindeki personellerin bankacılık sektöründeki hata ve hileye yönelik genel düşüncelerinin incelenmesi ve karşılaştıkları hile belirteçlerinin tespit edilmesidir. Hata ve hile konusunda literatür incelendiğinde şu ana kadar hep muhasebe meslek mensuplarının ve denetçilerin araştırma kapsamında olduğu tespit edilmiştir. Isparta- Burdur illerinde yapılan bu çalışmayla hata ve hile konusunda, bankalarda yönetici pozisyonunda çalışan kişilerin bilinç ve tutumları ilk kez araştırma kapsamına alınmıştır.

2. Bankacılıkta Hata ve Hile

2.1. Banka Personelleri Tarafından Yapılan Hatalar

Gelişen ve değişen teknolojiyle birlikte bankalarda hatalar minimum düzeyde olsa da tamamen önlenememiş değildir. Önlenememiş olmasının başlıca sebeplerinden biride bankacılık sektörünün yoğun iş temposu kaynaklı dikkatsizliktir. İşlemler ne kadar bilgisayar ortamında gerçekleşse de gün içindeki iş yoğunluğu kasıtsız bir şekilde çalışanı hata yapmaya sürüklemektedir. Hataların önlenememiş olmasının diğer sebebi ise, çalışanın bankacılık sektöründeki tecrübesizliğinden kaynaklanmaktadır. Elbette bankaya yıllarını vermiş personellerin iş temposundan kaynaklı hata yapabileceği kabul edilse de, işe yeni girmiş olan daha az tecrübeli personelin, hata yapma olasılığı tecrübeli olana kıyasla daha fazladır. Bu açıklamalar doğrultusunda, tutarı yanlış girme, para tutarlarını yanlış hesaplara transfer etme ya da nakletme, bir önceki müşteri hesabını açık unutup ödemeyi yanlış hesaba yapma, komisyonlara bakılmadan çeki tahsil etme, yanlışlıkla fazla sigorta kesme, dolar hesabından kredi çeken birinin kredinin ödenmesi için dolar hesabına para yatırması ve dolar hesabına yatırdığı parayı personelin kontrol etmeyip kredi ödemesini kişinin TL hesabından tekrar kredi kullanıp ödemesi ve bir ay sonra faiz masrafı çıkması, müşteri iletişim adreslerinin yanlış alınmasıyla birlikte hesap hareketlerini başka kişilerin telefonlarına mesaj ya da mail gönderilmesi gibi durumlar banka personeli tarafından yapılan hatalara verilebilecek örneklerdendir.

2.2. Banka Personelleri Tarafından Yapılan Hileler

Banka çalışanları tarafından bankalara yönelik yapılan hileler genel olarak zayıf denetime sahip bankalarda daha yoğun gerçekleşmekte olup, mortgage hilesi, zimmete geçirme, çek hilesi ve diğer çeşitli hileler kapsamında kara para aklama, yetkisiz borçlanma, dövizlerin kötüye kullanılması ve durum raporu sahteciliği gibi farklı çeşitleri bulunmaktadır.

2.2.1. Mortgage Hilesi

Mortgage, borç ödemelerini güvence altına almak için, bir gayrimenkul teminatıdır (Alp, 1996: 55). Konut sahibi olabilmek için hatalı ve eksik bilgilerde bulunularak hile eğiliminde bulunulması mortgage hilelerine verilebilecek bir örnektir (Özdemir, 2013: 110). Bu hileli işlem, finansal kurum çalışanlarına rüşvet vermek suretiyle yapılabilmektedir. Mortgage hileleri kar elde amaçlı da yapılmakta olup, sözleşmelerden yüksek tutarda ücret ve komisyon alınması gibi şekillerde de gerçekleştirilmektedir. Ayrıca mortgage borcu almak

için, mortgage brokerının, arkadaşına ya da akrabasına kredi başvuru bilgilerini doldurmaya ikna etmesiyle gerçekleşen, gerçek olmayan mortgage borçlanmalarında da mortgage borcu hileli bir şekilde gerçekleşmektedir. Mortgage brokerı tarafından yapılacak başka bir hile ise çifte satım hilesi olup, her şeyin kurallara uygun olması fakat para elde etmek için iki finansal kurumu mortgage borcu alma konusunda ikna etme ya da iki yatırımcıya sunma şeklinde gerçekleştirilmektedir (Abdioğlu, 2007: 164-168).

2.2.2. Zimmete Geçirme

Zimmete geçirme, tek taraflı bir dolandırıcılık türüdür. Kişilere ait varlıkları ellerinde bulunduran görevlilerin, yasalara aykırı hareket ederek kişilerin varlıklarını kendine mülk edinmesi şeklinde tanımlanmaktadır (TBMM, 2006: 28). Bir kredi veya bir kredi kartı almak niyetiyle sahte bir kimlik kullanılmasıyla ortaya çıkan hesap hilesi de, müşterilerin bankadaki paralarının banka çalışanları tarafından tahrif edilerek zimmete geçirilmesiyle çok yaygın olarak yapılan bir banka hilesi olarak ortaya çıkmaktadır. Ayrıca müşteri ile banka personel işbirliğiyle yapılan usulsüzlükler, daha kapalı yapıldığı için ortaya çıkarılması da oldukça zordur. Bankada çalışan personelin banka müşterisi hesabına yapılan ödemeleri kendi hesabına geçirmesi ya da müşterinin imzasının taklit edilerek hesabından büyük miktarda para çekilmesini içeren sahtecilik, hesap hilesine örnek olarak verilebilmektedir. Ayrıca, bir hesabın kayıtları başka bir hesabın kayıtlarıyla değiştirilerek, fatura manipülasyon yoluyla da hesap hilesi yapılabilmektedir. Sonuç olarak banka çalışanı ve eğer varsa hilenin gerçekleşmesinde yardımcı olan üçüncü şahıslar, haksız kazanç elde etmektedir. Alınan miktarlarının küçük miktarlarda olması ve müşterin aktif olarak hesabı kullanmaması durumlarında bu usulsüzlük kolayca fark edilemeyecektir. Bu durum kayıtların günlük olarak incelenmediği yetersiz kontrol ortamları olan bir bankacılık sisteminde gerçekleşebilmektedir (Idolor, 2010: 66-67).

2.2.3. Çek Hilesi

Çek hileleri, sahte belgelerle yapılan harcama hileleridir. Genel olarak bu usulsüzlükler düzenlenmiş bir çekin ele geçirilip lehtar adının değiştirilmesi, boş çek olması durumunda imza atmaya yetkili olan kişilerin imzalarının taklit edilmesi şeklinde gerçekleşmektedir (Kandemir ve Kandemir, 2017: 28). Bankacılık sektöründe yaygın bir dolandırıcılık türü de sahte ödemelerdir. Banka personelleri banka müşterileriyle iş birliği içinde ya da olmadan bu dolandırıcılık gerçekleşebilmektedir. Üçüncü şahısların, çek defteri almak için kimliğe bürünmeleri de sahtekarlığın farklı bir boyutudur. Kimliğe bürünme, aldatıcı biçimde sahtekarlık yapma niyetiyle başka kişinin rolünü üstlenmeyi içermektedir. Kimliğe bürünme vakaları özellikle banka personelleriyle bağlantılı olduğunda daha başarılı olmaktadır (Idolor, 2010: 67). Ayrıca bankalarda bulunan çek defterleri, kuponlar, makbuzlar, borç senetleri ve kredilerin teminat belgesi gibi formların güvenlik altında bulundurulmayı, uygunsuz bir vesayet altında tutulması durumu, yukarıda bahsettiğimiz usulsüzlüklerin banka personelinin yapmasına fırsat vermektedir (Khanna-Arora, 2009: 9).

2.2.4. Diğer Çeşitli Hileler

Yukarıda yer alan hile türlerine ek olarak, kara para aklama, yetkisiz borçlanma ve dövizlerin kötüye kullanılması ve durum raporu sahteciliği gibi usulsüz durumlarda banka çalışanlarının yaptıkları hile kapsamındadır. Kara para aklama, suç işlerinden elde edilen parayı suçlular için bankada biriktirmeyi, yabancı bankalara devretmelerine yardımcı olmayı ve paranın meşru işlere yatırım yapılması suretiyle yasallaştırılmasını içeren aldatıcı kanuni eylemi içermektedir. Yetkisiz borçlanma, yani resmi olmayan borçlanma ise, banka çalışanlarının gayri resmi olarak kasadan borç almasıdır. Bu borçlanmalar maaşların ödenmediği ay sonlarında daha yaygın olmaktadır. Sık sık ve resmi kayıtlar yapılmadan yapılan böyle bir uygulama, kısa sürede kolayca manipülasyonlara eğilimli hale gelebilmektedir. Çünkü, kasadaki parayı dengelemek için başka hileli yollara başvurulmaktadır. Dövizlerin kötüye kullanılmasında ise, müşteri ihtiyaçlarını karşılamak için döviz belgelerinin sahtesinin yapılması, bankadaki dövizlerin hemen girişte "hayalet müşteriler" kullanılarak kara borsaya tahsis edilmesi, banka çalışanı tarafından yapılan usulsüz işlemin farkında olamayacağı düşünülen müşterilere, resmi orandan daha yüksek olan döviz kurlarından satış yapılması ve daha sonra bu iyi niyetli müşterinin bankadan ayrılmasıyla usulsüz işlemin anlaşılması için dengeleme yapılması söz konusudur. Bu uygulama genellikle zayıf kontrol, kayıt, muhasebe sistemleri ve üst düzey yönetim kadrosunun yolsuzlukla alakası olan bankalar tarafından kullanılmaktadır. Son olarak, durum raporu sahteciliği ise, banka müşterilerini gerçek olmayan tavsiye ve fikirlerle yanıltarak raporların tahrif edilmesiyle yapılan bir dolandırıcılık türüdür (Idolor, 2010: 66-67).

3.Yöntem

3.1.Araştırmanın Amacı ve Önemi

Araştırma, Isparta-Burdur illerinde faaliyet gösteren bankalarda, banka yönetimindeki personellerin bankacılık sektöründeki hata ve hileye yönelik genel düşüncelerinin incelenmesi ve karşılaştıkları hile belirteçlerinin tespit edilmesi amacıyla yapılmıştır. Hata ve hile konusunda literatür incelendiğinde şu ana kadar hep muhasebe meslek mensuplarının ve denetçilerin araştırma kapsamında olduğu tespit edilmiştir. Isparta- Burdur illerinde yapılan bu çalışmayla hata ve hile konusunda, bankalarda yönetici pozisyonunda çalışan kişilerin bilinç ve tutumları ilk kez araştırma kapsamına alınmıştır.

3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Kline (1994) çalışmasında, ölçekte kullanılan madde sayısının en az 5 mümkünse 10 katı kadar katılımcıya ulaşılmasıyla örneklemin evreni temsil ettiğini vurgulamaktadır. Araştırmanın evrenini, Isparta ve Burdur illerinde görev yapan Şube Müdürü, Yönetmen, Yönetmen Yardımcısı ve Yetkili pozisyonundaki kişiler oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında, örneklemin evreni temsil etmesi için, 38 soruluk anket çalışmasından en az 190 katılımcıya ulaşılmalıdır. Anket çalışması sonunda, evrende yer alan 263 bankacının, 196'sıyla anket çalışması gerçekleştirilmiş olup, ulaşılan örneklemin yeterli sayıda olduğu düşünülmektedir.

3.3.Araştırmanın Veri Toplama Aracı

Bu çalışmada gerek yabancı gerekse yerli literatür taraması yapıldıktan sonra birincil veri toplama yöntemlerinden olan anket yöntemi uygulanmasına karar verilmiştir. Anket formu hazırlanırken Çelik (2010) ve Akelola (2012)'nin çalışmaları incelenmiş ve inceleme neticesinde araştırmanın amacına uygun bulunan sorular alınmıştır. Buna ilaveten, bankalardaki şube müdürleriyle görüşmeler yapılmış ve yapılan görüşmelerle şube müdürlerinin de ankette bulunmasını gerekli gördüğü sorularla anket formu oluşturulmuştur. Anket formunun ikinci ve üçüncü bölümünde, ölçeklendirme yöntemi olarak eşit aralıklı 5'li likert tipi ölçek kullanılmıştır. Buna göre ankete cevap verenlerin ifadelerle katılma düzeyleri şu şekilde ölçeklendirilmiştir:

1= Kesinlikle Katılmıyorum

2= Katılmıyorum

3= Kararsızım

4= Katılıyorum

5= Kesinlikle Katılıyorum

Anket formunun dördüncü bölümünde ise ölçeklendirme yöntemi olarak eşit aralıklı 5'li likert tipi ölçek kullanılmıştır. Buna göre ankete cevap verenlerin ifadelerle karşılaşma düzeyi şu şekilde ölçeklendirilmiştir:

1= Çok Sık Karşılaşıyoruz

2= Sık Karşılaşıyoruz

3= Bazen Karşılaşıyoruz

4= Nadiren Karşılaşıyoruz

5= Hiç Karşılaşmıyoruz

Yukarıdaki ölçeklendirme yönteminde puanlamanın farklı olması sebebiyle, düşük çıkan bir ortalama, karşılaşma düzeyinin daha yüksek olduğuna, yüksek çıkan bir ortalamanın ise, karşılaşma düzeyi daha düşük olduğuna karşılık gelmektedir. Analiz bulguları da bu çerçevede yorumlanmıştır.

Anket formu yardımıyla elde edilen verilerin analizinde SPSS (Statistical Packages for the Social Sciences) 21 paket programından yararlanılmıştır. Araştırmanın hipotezlerini test etmeden önce, verilerin normal dağılım gösterip göstermediği çarpıklık basıklık değerleri incelenerek test edilmiştir. İnceleme sonrasında çarpıklık ve basıklık değerlerinin $\pm 1,5$ aralığında olduğu tespit edilmiştir. Can (2012: 85)'a göre çarpıklık ve basıklık katsayılarının -1,96 ile +1,96 değerleri arasında yer alması verilerin normal dağıldığını göstermektedir. Bu kapsamda verilerin normal dağılım gösterdiği söylenebilir. Kullanılan analiz yöntemi ise tanımlayıcı

istatistikler ve ANOVA'dır. Grup sayılarının eşit olmaması sebebiyle, Scheffe ve Dunnett's C karşılaştırmaları seçilmiştir. Varyansların homojen olup olmadığını anlamak için ise Levene testine bakılmıştır. Varyanslar eğer homojense ANOVA değerleri alınmış, varyansların homojen olmadığı durumlarda ise Welch testi sonuçları ile yorumlar yapılmıştır. Analizde anlamlılık düzeyi 0,05 olarak kabul edilmiştir. P değerinin 0,05'ten küçük olması değişkenler arasındaki ilişkinin istatistiki bakımdan anlamlı olduğunu göstermektedir.

3.4. Araştırmanın Hipotezleri

Araştırmada her soru için hipotez oluşturulmuştur. Ancak bu bölümde sadece anlamlı farklılık çıkan hipotezlere yer verilmiştir. Bu araştırmada test edilecek olan hipotezler şunlardır:

H₁: Bankada yapılan hataların, kayıt esnasında meydana geldiğine ilişkin ifadeye katılım düzeyi a) bankadaki pozisyona b) mesleki tecrübeye c) çalışılan banka türüne göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterir.

H₂: Bankada yapılan hataların, unutmama ve tekrarlama ile meydana geldiğine ilişkin ifadeye katılım düzeyi a) bankadaki pozisyona b) mesleki tecrübeye c) çalışılan banka türüne göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterir.

H₃: Bankada yapılan hataların, müşteriden gelen yanlış ve hatalı verilerden dolayı meydana geldiğine ilişkin ifadeye katılım düzeyi a) bankadaki pozisyona b) mesleki tecrübeye c) çalışılan banka türüne göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterir.

H₄: Bankada yapılan hilelerin, yapılan yolsuzluğu gizlemek amacı ile yapıldığına ilişkin ifadeye katılım düzeyi a) bankadaki pozisyona b) mesleki tecrübeye c) çalışılan banka türüne göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterir.

H₅: Bankada yapılan hilelerin, bankanın imajını güçlendirmek için yapıldığına ilişkin ifadeye katılım düzeyi a) bankadaki pozisyona b) mesleki tecrübeye c) çalışılan banka türüne göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterir.

H₆: Bankada yapılan hilelerin, bankanın verdiği satışı tutturma amacıyla müşterilere daha sonra iptal edersiniz diyerek satış yapıldığına ilişkin ifadeye katılım düzeyi a) bankadaki pozisyona b) mesleki tecrübeye c) çalışılan banka türüne göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterir.

H₇: Bankacılık sektöründe, banka çalışanının iş paylaşmayı bütün işleri kendi takip etmek istemesine ilişkin ifadeyle karşılaşma düzeyi a) bankadaki pozisyona b) mesleki tecrübeye c) çalışılan banka türüne göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterir.

H₈: Bankacılık sektöründe, çok yaşlı bir banka müşterisinin elektronik ortamda sık aralıklarla para transferlerinde bulunmasına ilişkin ifadeyle karşılaşma düzeyi a) bankadaki pozisyona b) mesleki tecrübeye c) çalışılan banka türüne göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterir.

H₉: Bankacılık sektöründe, banka personelinin mevzuata uygunsuz iş yapmaya meyilli olması (Potansiyel taşınması)'na ilişkin ifadeyle karşılaşma düzeyi a) bankadaki pozisyona b) mesleki tecrübeye c) çalışılan banka türüne göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterir.

4. Araştırma Bulgularının Değerlendirilmesi

Aşağıda banka yöneticilerinin hile eğilimi sebebine verdikleri cevaplar ile hata, hile ve hile belirteci olarak kabul ettikleri ve en çok katılım gösterdikleri yargılar açıklanmıştır. Açıklamaların daha anlaşılır olması için bulunan sonuçlar tablolar ile gösterilmiştir.

Tablo 1: Hile Eğilimi Sebebine Ait Tanımlayıcı İstatistikler

Hile Eğilimi Sebebi	n	%
Banka personelinin ekonomik sıkıntısı	111	56,6
Banka personelinin kumar tutkusu	44	22,4
Banka personelinin kişiliği	128	65,3
Bankadaki sistemin hile yapmaya fırsatlar tanınması	39	19,9
Banka personelinin ya da eşinin lükse düşkün olması	59	30,1
Geçmişte yaşadıkları	29	14,8
Çaldığı parayı ödünç para olarak görüp ileride yerine koyma düşüncesi	71	36,2
Diğer hile yapan arkadaşının yakalanmadığını görüp herkes yapıyor düşüncesine katılması	42	21,4

Anket katılımcılarının, hile eğilimi sebebi sorusunda birden fazla seçenek işaretleyebilmelerine izin verilmiştir. Verilen cevaplar incelendiğinde ise, hile eğilim sebebinin, %65,3 ile banka personelinin kişiliği, %56,6 ile banka personelinin ekonomik sıkıntısı, %36,2'inin çaldığı parayı ödünç para olarak görüp ileride yerine koyma düşüncesi ve %30,1'inin ise banka personelinin ya da eşinin lükse düşkün olması olduğu görülmektedir. Bankaya yönelik bir hile büyük oranda personelinin kişiliğiyle ilgili olduğu ve personelin açıklık düzeyinde olmadığı sürece ekonomik sıkıntı hile eğilimini tetikleyici sebep değil kişiliğiyle hileye yatkın bir kişinin bahanesi olarak düşünülmektedir. Ancak her iki durumda da hile eğilimine girişen biri yakalanmadığı sürece eğilimine devam etmektedir. Bozkurt (2009), ilk hile girişimiyle kişi ekonomik durumunu düzelterek kadar ufak miktarlarda hırsızlık yaptığını ama bunun böyle sürüp gittiğini belirtmektedir. Çaldığı parayı yerine koyma düşüncesiyle de kişi hileye yönelirken vicdanını rahatlatmaktadır. Ancak yukarıda belirtildiği gibi bir kez hileye yönelik girişimde bulunan ve yakalanmayan personel asla çaldığı parayı yerine koymamakta ve bu eğilimine devam etmektedir. Son olarak da, insan olarak herkesin üst düzey bir hayat sürme isteği ve emeğinin karşılığını alamadığı düşüncesinde olduğu göz önünde bulundurulduğunda, banka personelinin ya da eşinin lükse düşkün olmasının hile sebebi olarak görülmesi olağan karşılanmaktadır. Çalışmamıza benzer olarak, Dönmez ve Bağışlar (2017) bankaların teftiş kurulu ve iç kontrol personeline bir anket çalışması yapmış ve bu anket çalışmasında çalışanları hile yapmaya iten nedenler sorulmuştur. Verilen cevaplar incelendiğinde ise, hile eğilim sebebinin %24'ü lüks yaşama isteğine bağlı olarak bitmeyen ihtiyaçlarını karşılamak için oluşan baskı, %20'si aşırı hedefler ve satış baskısı, %18'si bankanın zafiyetlerinden oluşan fırsat, %14'ü çalışma koşullarından hileyi haklı göstermek, %14'ü ekonomik sıkıntı ve %10'u olarak ise etik ve ahlaki değerlerin zayıf olması olarak yanıtladıkları tespit edilmiş olup, çıkan sonuçlar çalışmamızla benzerlik göstermektedir.

Tablo 2: Hata Yargılarına Ait Tanımlayıcı İstatistikler

No	İfadeler	\bar{X}	SS	1		2		3		4		5	
				n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
1.	Matematiksel olarak meydana gelen hatalardır	3,57	1,19	16	8,2	29	14,8	17	8,7	95	48,5	39	19,9
2.	Kayıt esnasında yapılan hatalardır	3,62	1,06	12	6,1	22	11,2	23	11,7	110	56,1	29	14,8
3.	Nakil esnasında meydana gelen hatalardır	3,12	1,18	20	10,2	49	25,0	32	16,3	77	39,3	18	9,2
4.	Unutma ve tekrarlamayla meydana gelen hatalardır	3,43	1,13	12	6,1	38	19,4	25	12,8	94	48,0	27	13,8
5.	Personel dikkatsizliği nedeni ile meydana gelen hatalardır	4,13	0,84	-	-	13	6,6	19	9,7	93	47,4	71	36,3
6.	Müşterilerden gelen yanlış ve hatalı verilerden dolayı meydana gelen hatalardır	4,18	0,87	-	-	14	7,1	18	9,2	82	41,8	82	41,9
7.	Personelin tam ve donanımlı olmamasından meydana gelen hatalardır	3,28	1,18	16	8,2	38	19,4	49	25,0	61	31,1	32	16,3
8.	Personelin kullanmış olduğu teknoloji yetersizliğinden dolayı meydana gelen hatalardır	2,36	1,31	67	34,2	51	26,0	34	17,3	27	13,8	17	8,7

Hata yargılarına ait tanımlayıcı istatistikler incelendiğinde ise, katılımcıların bankada hata olarak kabul ettikleri ve en çok katılım gösterdikleri ifade $4,18 \pm 0,87$ ortalama ile "Müşterilerden gelen yanlış ve hatalı verilerden dolayı meydana gelen hatalardır" ifadesidir. Bu ifadeyi $4,13 \pm 0,84$ ortalama ile "Personel dikkatsizliği nedeni ile meydana gelen hatalardır" ifadesi takip etmektedir. Hata konusunu ele alan banka sektöründe yapılmış benzer çalışmalar olmamakla birlikte muhasebe meslek mensuplarına yapılmış çalışmalar söz konusudur. Kirik (2007) Afyonkarahisar'da Muhasebe meslek mensupları ile gerçekleştirdiği çalışmasında muhasebe

hatalarının nedenini incelemiş olup, hatanın en önemli nedenini ise, %39 ile “Dikkatsizlik”, %21 ile “İş yoğunluğu ve Bilgisizlik” olarak tespit etmiştir. Çelik (2010) Gaziantep’de yaptığı anket çalışmasıyla Muhasebe meslek mensuplarının, 3,8 ortalama ile kayıt esnasında yapılan hataları yine 3,8 ortalama ile mükelleflerden gelen hatalı ve yanlış verileri ve 3,7 ortalama ile personel dikkatsizliklerini en önemli hatalar olarak kabul ettiklerini tespit etmiştir. Keskin (2014) yaptığı çalışmada Batı Akdeniz Bölgesinden Antalya, Isparta ve Burdur illerinde Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odasına ve Yeminli Mali Müşavir Odasına kayıtlı muhasebe meslek mensuplarına hata yargılarıyla ilgili benzer sorular sormuş olup muhasebe hataları konusunda belirtilen yargılara katılım düzeyleri en yüksek olanlar, $4,22 \pm 0,96$ ortalama ile “Mevzuattaki sürekli değişiklikler meslek mensuplarının hata riskini artırmaktadır” ifadesi, $4,14 \pm 1,01$ ortalama ile “Rakamsal yanlışlıklardan kaynaklanan hatalardır” ifadesi ve $4,08 \pm 1,05$ ortalama ile “Bilgi eksikliği, tecrübesizlik, dalgınlık gibi sebeplerden kaynaklanan hatalar vergi ve sigorta konularında cezalara neden olmaktadır” ifadesidir. Ayan Anuk (2015) İstanbul ilinde muhasebe mesleğinde kendi işletmesine sahip ya da çeşitli kuruluşlarda iş gören veya yönetici olarak çalışan kişilerle yaptığı çalışmada, hata kavramına ilişkin ifadelerin frekans dağılım tablosu incelendiğinde en yüksek katılım düzeyine $3,91 \pm 0,85$ ortalama ile “Personel dikkatsizlikleri nedeni ile meydana gelmektedir.” ve $3,87 \pm 0,82$ ortalama ile “Kayıt esnasında yapılan hatalardır” ifadeleri olduğunu belirtmiştir. Öztoprak (2017) İstanbul da muhasebe mesleğine mensup olanlara yaptığı anket çalışmasında meslek mensuplarının en önemli hatalar olarak, “personel dikkat eksikliğidir”, “kayıt anında yapılır” ve “takdim tehir yapılarak meydana gelir” şeklindeki muhasebe hatalarını göstermekte olduklarını tespit etmiştir. Korucu (2018) İstanbul İli Kartal ilçesinde serbest çalışan muhasebe meslek elemanları ile gerçekleştirdiği çalışmada %88,4’üne göre hataya personelin sebep olduğunu, %11,6 oranında meslek mensubu ise hataların kendilerince yapıldığını kabul etmişlerdir. Ayrıca, personel hatalarının en büyük sebebinin %45,1 oranıyla tecrübesizlik, %36,6’lık oranla dikkatsizlik ve %11,6’lık oranda bilgisizlik olduğunu tespit etmiştir. Araştırma sonuçlarının, muhasebe meslek mensuplarına yapılmış olsa da, bankadaki yönetici pozisyonunda çalışanlar da bulunan sonuçlarla paralel oldukları söylenebilmektedir.

Tablo 3: Hile Yargılarına Ait Tanımlayıcı İstatistikler

No	İfadeler	\bar{X}	SS	1		2		3		4		5	
				n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
1.	Belirli bir kasıt taşıyan hatalardır	3,62	1,25	12	6,1	36	18,4	24	12,2	66	33,7	58	29,6
2.	Belgesiz bir şekilde yapılan kayıt dışı işlemlerdir	3,52	1,23	15	7,7	31	15,8	35	17,9	67	34,2	48	24,5
3.	İşlem gerçekleşmeden kayıt altına alınanlardır	2,96	1,24	31	15,8	40	20,4	49	25,0	56	28,6	20	10,2
4.	Uydurma hesaplar açılarak hilelerin yapılmasıdır	3,16	1,33	28	14,3	42	21,4	31	15,8	60	30,6	35	17,9
5.	Bilgisayar üzerinden yapılan hilelerdir	2,65	1,31	48	24,5	50	25,5	38	19,4	41	20,9	19	9,7
6.	Sahte belge düzenlenmesi ve kullanılmasıdır	3,76	1,25	15	7,7	22	11,2	25	12,8	66	33,7	68	34,7
7.	Yapılan yolsuzluğu gizlemek amacı ile yapılmaktadır	3,73	1,21	11	5,6	26	13,3	32	16,3	62	31,6	65	33,2
8.	Banka da ki gerçek durumu göstermeyerek bankaya menfaat sağlamak amacıyla yapılmaktadır	2,28	1,21	67	34,2	54	27,6	39	19,9	25	12,8	11	5,6
9.	Bankanın imajını güçlendirmek için yapılmaktadır	2,07	1,20	84	42,9	53	27,0	29	14,8	20	10,2	10	5,1
10.	Bankanın verdiği satışı tutturma amacıyla müşterilere daha sonra iptal edersiniz diyerek satış yapılmasıdır	3,60	1,26	17	8,7	26	13,3	29	14,8	69	35,2	55	28,1

11.	Bir işlem için bankaya giden müşterinin talebi olmadan imzası alınıp ürün satılmasıdır	3,51	1,34	20	10,2	33	16,8	29	14,8	55	28,1	59	30,1
-----	--	------	------	----	------	----	------	----	------	----	------	----	------

Hile yargılarına ait tanımlayıcı istatistikler incelendiğinde ise, katılımcıların bankada hile olarak kabul ettikleri ve en çok katılım gösterdikleri ifade $3,76 \pm 1,25$ ortalama ile “Sahte belge düzenlenmesi ve kullanılmasıdır” ifadesidir. Bu ifadeyi $3,73 \pm 1,21$ ortalama ile “Yapılan yolsuzluğu gizlemek amacı ile yapılmaktadır” ifadesi takip etmektedir. Bu iki ifadenin frekansının yüksek çıkması katılımcıların oldukça şeffaf olduklarının göstergesidir. Zaten bu iki ifadeye bakıldığında ikisinin de birbiriyle ilişkili olduğu görülmektedir. Çünkü, yapılan hile zaten sahte belge düzenlenerek yapılır ve sahte belge düzenleme sebebi ise yapılan yolsuzluğu gizlemektir. Hata yargılarında olduğu gibi hile yargılarında da banka sektöründe yapılmış benzer çalışmalar olmamakla birlikte muhasebe meslek mensuplarına yapılmış çalışmalar bulunmaktadır. Kirik (2007) Afyonkarahisar’da yaptığı çalışmada “Sahte, yanıltıcı veya naylon faturalarla işlem yapan veya yapılmasını isteyen müşteriniz var mı? Varsa kaç tane?” sorusuna, işletme yapılarının küçük olması nedeniyle genellikle hilelerin yapılma yöntemi olarak vergi kanunlarındaki boşluklardan yararlanıldığını ve çok önemli bir suç teşkil eden, tespit edilmesi halinde önemli yaptırımları olan sahte ve naylon fatura kullanımına 8 meslek mensubunda rastlandığını, geriye kalan 63 meslek mensubunda ise bu türden hilelere rastlamadıklarını beyan etmişlerdir. Bu çalışma sonucundan da anlaşılacağı üzere, Afyonkarahisar’da muhasebe meslek mensuplarının da sahte belge düzenlemeyi hile yargısı olarak kabul ettikleri ve az da olsa karşılaştıkları anlaşılmaktadır. Keskin (2014) Batı Akdeniz Bölgesinden Antalya, Isparta ve Burdur illerinde Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odasına ve Yeminli Mali Müşavir Odasına kayıtlı muhasebe meslek mensuplarına yaptığı çalışmada, BA-BS formları sahte fatura kullanım oranını etkilemektedir” yargısı yapılan test sonuçlarına göre katılım seviyesi en yüksek yargılardan biri olarak belirtilmiştir. Görüldüğü üzere bu yapılan çalışmada da sahte belge hile olarak kabul edilen ve muhasebe meslek mensupları da karşılaşılan bir durumdur. Literatür de farklı sonuçlar da bulunmaktadır. Örneğin, Çelik (2010) Gaziantep’de yaptığı çalışmada muhasebe meslek mensupların muhasebe hileleri ile ilgili yargılarda açıkça fikir beyan etmekten kaçındıklarını fakat bankalardan daha fazla kredi almak için muhasebe hileleri yapıldığına ilişkin yargıya $3,5$ ortalama ile katıldıklarını belirtmiştir. Ayan Anuk (2015) İstanbul ilinde muhasebe mesleğinde kendi işletmesine sahip ya da çeşitli kuruluşlarda iş gören veya yönetici olarak çalışan kişilerle yaptığı çalışmada, hile kavramına ilişkin ifadelerin frekans dağılım tablosu incelendiğinde, en yüksek katılım düzeyine sahip ifadelerin $4.19 \pm 0,90$ ortalama ile “Vergi kaçırmak amacı ile yapılmaktadır.” Ve $4.17 \pm 0,94$ ortalama ile “İşletmenin gerçek durumunu göstermeyerek işletmeye menfaat sağlamak amacıyla yapılmaktadır.” ifadeleri olduğunu belirtmiştir. Öztoprak (2017) İstanbul’da yaptığı çalışmada, muhasebe mesleğine mensup olanlar en önemli hileler olarak, “kredi veren kuruluşlardan kredi temini için yapılır.”, “vergisel boyuttan kaçınmak için yapılır.” ve “gerçek durumun gösterilmeyerek işletmeye yarar sağlamak için yapılır” şeklindeki muhasebe hilelerini göstermektedirler. Bu sonuç farklılıklarının ise, anket yapılan sektörün farklılığından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Tablo 4: Hile Belirteçlerine Ait Tanımlayıcı İstatistikler

No	İfadeler	\bar{X}	SS	1		2		3		4		5	
				n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
1.	Kasadaki nakitte olağan olmayan veya beklenmeyen büyük bir azalış meydana gelmesi ve kasanın kapatılmaması	4,30	0,76	-	-	3	1,5	28	14,3	73	37,3	92	46,9
2.	Aynı banka personelinin sık aralıklarla kasanın noksanlık vermesi	3,65	1,03	2	1,0	26	13,3	60	30,6	57	29,1	51	26,0
3.	Bilinen müşterilere olağan olmayan zamanlarda olağan olmayan tutarlarda yapılan ödemeler	3,92	0,86	-	-	8	4,1	57	29,1	73	37,2	58	29,6

4.	Aynı banka personelinin çalışmalarıyla ilgili farklı müşterilerden şikayet	3,38	1,09	3	1,5	42	21,4	70	35,7	39	19,9	42	21,4
5.	Banka çalışanın iş paylaşmayı bütün işleri kendi takip etmek istemesi	3,66	0,99	6	3,1	15	7,7	58	29,6	76	38,8	41	20,9
6.	Çok yaşlı bir banka müşterisinin elektronik ortamda sık aralıklarla para transferlerinde bulunması	3,95	0,84	-	-	9	4,6	48	24,5	82	41,8	57	29,1
7.	Banka personelinin mevzuata uygunsuz iş yapmaya meyilli olması (Potansiyel taşınması)	3,67	1,06	6	3,1	16	8,2	69	35,2	50	25,5	55	28,1
8.	Banka personelinin işe girdikten sonra ekonomik durumunda olağan dışı artış ya da azalış	3,66	1,05	7	3,6	17	8,7	60	30,6	63	32,1	49	25,0
9.	Banka personelinin öğle arası gibi mesai saatleri dışında bile bankada olması, bankadan ayrılmak istememesi	3,75	1,09	6	3,1	20	10,2	51	26,0	59	30,1	60	30,6

Hile belirteçlerine ait tanımlayıcı istatistikler incelendiğinde ise, katılımcıların bankacılık sektöründe en az karşılaştıkları hile belirteci $4,30 \pm 0,76$ ortalama ile “Kasadaki nakitte olağan olmayan veya beklenmeyen büyük bir azalış meydana gelmesi ve kasanın kapatılmaması” bu ifadeyi $3,95 \pm 0,84$ ile “Çok yaşlı bir banka müşterisinin elektronik ortamda sık aralıklarla para transferlerinde bulunması” ifadesi takip etmektedir. Göreceli olarak, en sık karşılaşılan hile belirteci ise, $3,38 \pm 1,09$ ile “Aynı banka personelinin çalışmalarıyla ilgili farklı müşterilerden şikayet” ifadesidir. Hile belirteçlerine yönelik banka sektöründe yapılmış benzer çalışmalar olmamakla birlikte, muhasebe meslek mensuplarına yapılmış çalışmalar bulunmaktadır. Örneğin, Çelik (2010)’in Gaziantep’de yaptığı çalışmada sonuç olarak muhasebe meslek mensuplarının hile belirteçleriyle çok fazla karşılaşmadıkları, fakat en fazla karşılaştıkları hile belirteçlerin ise satış fiyatları ile liste fiyatları arasındaki fiyat farklılıkları ve kasadaki nakitte, olağan olmayan veya beklenmeyen dalgalanmalar olduğu tespit edilmiştir. Öztoprak (2017)’in İstanbul’da yaptığı çalışmasında muhasebe meslek mensuplarının en çok, “kasada mevcut olan tutarlarda olağandışı hareketler” hile belirteciyle karşılaştıklarını tespit etmiştir. Bu sonuçlardan da anlaşılacağı üzere literatürde muhasebe mensuplarının en sık karşılaştıkları hile belirteçleriyle bankacılık sektöründeki hile belirteçleri farklılık göstermekte olup, bulunan sonuçlar örtüşmemektedir. Bunun sebebinin ise, banka çalışanlarının yaptıkları hata ve hileyi minimum düzeye indirmeye çalışan bankaların kullandıkları üst düzey teknolojiyle ilgisi olduğu düşünülmektedir. Ayrıca bankalarda $3,38 \pm 1,09$ ile “Aynı banka personelinin çalışmalarıyla ilgili farklı müşterilerden şikayet” ifadesine katılım diğerlerine göre daha fazladır. Bankada yapılan görüşmelerle bu ifadenin hile belirteci göstermesi için şikayetin konusunun bir usulsüzlük olması gerekmektedir. Banka çalışanları, müşterilerin hesaplarında kendi rızası dışında değişimler olduğu, personelin dış görünüşünün, yaptığı işlemlerin hatta kestiği sigortanın bile kendilerine güven vermediği yönündeki şikayetlerin hile belirteci olarak görüldüğünü ve bunların hile potansiyeli taşıyan kişilerin işe alımıyla da ilgili olduğunu belirtmişlerdir. Ancak, personele bırakılan evrakın kaybolması ve tekrar istenmesi, işlemlerde sürekli aksaklık gibi şikayetlerin bir hile belirtecinden çok personelin bilgisizliği, yetkin olmayışı ve sorumsuzluğu ile ilgili olduğu da banka yöneticileri tarafından belirtilmiştir.

5.Hipotez Testlerine Yönelik Bulgular

Aşağıda hata ve hile yargıları ile hile belirteçlerine ilişkin hipotez testleri detaylı bir şekilde açıklanmıştır. Açıklamaların daha anlaşılır olması için bulunan sonuçlar tablolar ile gösterilmiştir.

H₁: Bankada yapılan hataların, kayıt esnasında meydana geldiğine ilişkin ifadeye katılım düzeyi a) bankadaki pozisyona b) mesleki tecrübeye c) çalışılan banka türüne göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterir.

Tablo 5: H₁ Hipotezi Analizi

Bağımsız Değişkenler	n	\bar{X}	SS	Test Değerleri		Post-Hoc Testi
				F	p	
Pozisyon						
Şube Müdürü	26	2,88	1,24	F= 4,138	0,009	1-2,3,4
Yönetmen	81	3,71	0,99			
Yönetmen Yardımcısı	62	3,67	1,02			
Yetkili	27	3,92	0,91			
Mesleki tecrübe						
-9	70	3,82	0,79	F= 2,629	0,076	
10-14	69	3,46	1,19			
+15	57	3,56	1,14			
Banka Türü						
Özel Banka	115	3,60	1,08	F= 3,825	0,029	3-1,2
Kamu Bankası	66	3,56	1,09			
Katılım Bankası	15	4,06	0,59			

Tablo 5’de görüldüğü gibi, bankada yapılan hataların, kayıt esnasında meydana geldiğine ilişkin ifadeye katılım düzeyi; bankadaki pozisyona ve çalışılan banka türüne göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir. Aynı ifade açısından mesleki tecrübeye göre anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir. Bu doğrultuda H₁ hipotezi bankadaki pozisyon ve banka türü değişkenleri açısından kabul edilirken, mesleki tecrübe değişkeni açısından reddedilmiştir.

Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını test etmek için yapılan post-hoc testi neticesinde bankadaki pozisyon değişkeni açısından farkın, 2,88±1,24 ortalama ile, şube müdürü pozisyonunda görev yapan çalışanların diğer üç pozisyonda görev yapan çalışanlardan daha düşük puan ortalamasına sahip olmasından kaynaklandığı tespit edilmiştir.

Banka türü açısından anlamlı farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını tespit etmek için yapılan analiz neticesinde farkın, 4,06±0,59 ortalama ile katılım bankası çalışanlarının diğer iki gruptan daha yüksek puan ortalamasına sahip olmasından kaynaklandığı görülmüştür.

H₂: Bankada yapılan hataların, unutmaya ve tekrarlama ile meydana geldiğine ilişkin ifadeye katılım düzeyi a) bankadaki pozisyona b) mesleki tecrübeye c) çalışılan banka türüne göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterir.

Tablo 6: H₂ Hipotezi Analizi

Bağımsız Değişkenler	n	\bar{X}	SS	Test Değerleri		Post-Hoc Testi
				F	p	
Pozisyon						
Şube Müdürü	26	3,57	0,94	F=2,348	0,074	
Yönetmen	81	3,40	1,21			
Yönetmen Yardımcısı	62	3,22	1,12			
Yetkili	27	3,88	0,97			
Mesleki tecrübe						
-9	70	3,40	1,18	F=0,193	0,825	
10-14	69	3,50	1,10			
+15	57	3,40	1,11			
Banka Türü						
Özel Banka	115	3,36	1,17	F=5,133	0,009	3-1,2
Kamu Bankası	66	3,43	1,12			
Katılım Bankası	15	4,00	0,65			

Tablo 6’da görüldüğü gibi, bankada yapılan hataların, unutmaya ve tekrarlama ile meydana geldiğine ilişkin ifadeye katılım düzeyi banka türüne göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir. Aynı ifade açısından bankadaki pozisyon ve mesleki tecrübeye göre anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir. Bu

doğrultuda H_2 hipotezi banka türü değişkeni açısından kabul edilirken, bankadaki pozisyon ve mesleki tecrübe değişkeni açısından reddedilmiştir.

Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını test etmek için yapılan post-hoc testi neticesinde banka türü değişkeni açısından farkın, $4,00 \pm 0,65$ ortalama ile katılım bankasında görev yapan çalışanların diğer iki banka türünde görev yapan çalışanlarından daha yüksek puan ortalamasına sahip olmasından kaynaklandığı tespit edilmiştir.

H₃: Bankada yapılan hataların, müşteriden gelen yanlış ve hatalı verilerden dolayı meydana geldiğine ilişkin ifadeye katılım düzeyi a) bankadaki pozisyona b) mesleki tecrübeye c) çalışılan banka türüne göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterir.

Tablo 7: H₃ Hipotezi Analizi

Bağımsız Değişkenler	n	\bar{X}	SS	Test Değerleri		Post-Hoc Testi
				F	p	
Pozisyon						
Şube Müdürü	26	3,88	0,76	F=6,442	0,001	4-1,2,3
Yönetmen	81	4,11	1,01			
Yönetmen Yardımcısı	62	4,21	0,77			
Yetkili	27	4,63	0,56			
Mesleki tecrübe						
-9	70	4,27	0,86	F=2,015	0,136	
10-14	69	4,01	0,91			
+15	57	4,28	0,81			
Banka Türü						
Özel Banka	115	4,14	0,92	F=1,143	0,321	
Kamu Bankası	66	4,30	0,76			
Katılım Bankası	15	4,00	0,92			

Tablo 7'de görüldüğü gibi, bankada yapılan hataların, müşteriden gelen yanlış ve hatalı verilerden dolayı meydana geldiğine ilişkin ifadeye katılım düzeyi bankadaki pozisyona göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir. Aynı ifade açısından mesleki tecrübe ve banka türüne göre anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir. Bu doğrultuda H_3 hipotezi bankadaki pozisyon değişkeni açısından kabul edilirken, mesleki tecrübe ve banka türü değişkeni açısından reddedilmiştir.

Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını test etmek için yapılan post-hoc testi neticesinde, bankadaki pozisyon değişkeni açısından farkın, $4,63 \pm 0,56$ ortalama ile yetkili pozisyonunda görev yapan çalışanların diğer üç pozisyonda görev yapan çalışanlardan daha yüksek puan ortalamasına sahip olmasından kaynaklandığı tespit edilmiştir.

H₄: Bankada yapılan hilelerin, yapılan yolsuzluğu gizlemek amacı ile yapıldığına ilişkin ifadeye katılım düzeyi a) bankadaki pozisyona b) mesleki tecrübeye c) çalışılan banka türüne göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterir.

Tablo 8: H₄ Hipotezi Analizi

Bağımsız Değişkenler	n	\bar{X}	SS	Test Değerleri		Post-Hoc Testi
				F	p	
Pozisyon						
Şube Müdürü	26	3,92	1,05	F=1,604	0,190	
Yönetmen	81	3,72	1,18			
Yönetmen Yardımcısı	62	3,51	1,25			
Yetkili	27	4,07	1,29			
Mesleki tecrübe						
-9	70	3,71	1,26	F=5,399	0,006	3-2
10-14	69	3,44	1,23			
+15	57	4,10	1,02			
Banka Türü						

Özel Banka	115	3,81	1,19	F=1,754	0,176	
Kamu Bankası	66	3,71	1,19			
Katılım Bankası	15	3,20	1,32			

Tablo 8’de görüldüğü gibi, bankada yapılan hilelerin, yapılan yolsuzluğu gizlemek amacı ile yapıldığına ilişkin ifadeye katılım düzeyi mesleki tecrübeye göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir. Aynı ifade bankadaki pozisyona ve banka türüne göre anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir. Bu doğrultuda H_4 hipotezi mesleki tecrübe değişkeni açısından kabul edilirken, bankadaki pozisyon ve banka türü değişkeni açısından reddedilmiştir.

Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını test etmek için yapılan post-hoc testi neticesinde, mesleki tecrübe değişkeni açısından farkın, $4,10 \pm 1,02$ ortalama ile, 15 yıl ve üzeri tecrübesi olan çalışanların, 10-14 yıl arası tecrübesi olan çalışanlardan daha yüksek puan ortalamasına sahip olmasından kaynaklandığı tespit edilmiştir.

H₅: Bankada yapılan hilelerin, bankanın imajını güçlendirmek için yapıldığına ilişkin ifadeye katılım düzeyi a) bankadaki pozisyona b) mesleki tecrübeye c) çalışılan banka türüne göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterir.

Tablo 9: H₅ Hipotezi Analizi

Bağımsız Değişkenler	n	\bar{X}	SS	Test Değerleri		Post- Hoc Testi
				F	p	
Pozisyon						
Şube Müdürü	26	1,46	0,76	F=3,202	0,024	2-1
Yönetmen	81	2,24	1,24			
Yönetmen Yardımcısı	62	2,17	1,22			
Yetkili	27	1,92	1,23			
Mesleki tecrübe						
-9	70	2,25	1,21	F=1,893	0,153	
10-14	69	2,08	1,17			
+15	57	1,84	1,20			
Banka Türü						
Özel Banka	115	2,22	1,25	F=2,292	0,104	
Kamu Bankası	66	1,89	1,13			
Katılım Bankası	15	1,73	0,88			

Tablo 9’da görüldüğü gibi, bankada yapılan hilelerin, bankanın imajını güçlendirmek için yapıldığına ilişkin ifadeye katılım düzeyi bankadaki pozisyona göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir. Aynı ifadeye katılım düzeyi bankadaki mesleki tecrübe ve banka türüne göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. Bu doğrultuda H_5 hipotezi bankadaki pozisyon değişkeni açısından kabul edilirken, mesleki tecrübe ve banka türü değişkeni açısından reddedilmiştir.

Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını test etmek için yapılan post-hoc testi neticesinde, bankadaki pozisyon değişkeni açısından farkın, $2,24 \pm 1,24$ ortalama ile yönetmen pozisyonunda görev yapan çalışanların, şube müdürü pozisyonunda görev yapan çalışanlardan daha yüksek puan ortalamasına sahip olmasından kaynaklandığı tespit edilmiştir.

H₆: Bankada yapılan hilelerin, bankanın verdiği satışı tutturma amacıyla müşterilere daha sonra iptal edersiniz diyerek satış yapıldığına ilişkin ifadeye katılım düzeyi a) bankadaki pozisyona b) mesleki tecrübeye c) çalışılan banka türüne göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterir.

Tablo 10: H₆ Hipotezi Analizi

Bağımsız Değişkenler	n	\bar{X}	SS	Test Değerleri		Post-Hoc Testi
				F	p	
Pozisyon						
Şube Müdürü	26	3,23	1,33	F=1,132	0,337	
Yönetmen	81	3,58	1,27			
Yönetmen Yardımcısı	62	3,72	1,17			
Yetkili	27	3,77	1,33			
Mesleki tecrübe						
-9	70	3,78	1,07	F=1,236	0,294	
10-14	69	3,52	1,31			
+15	57	3,49	1,40			
Banka Türü						
Özel Banka	115	3,85	1,09	F=5,450	0,008	1-2
Kamu Bankası	66	3,18	1,41			
Katılım Bankası	15	3,60	1,35			

Tablo 10'da görüldüğü gibi, bankada yapılan hilelerin, bankanın verdiği satışı tutturma amacıyla müşterilere daha sonra iptal edersiniz diyerek satış yapıldığına ilişkin ifadeye katılım düzeyi banka türüne göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir. Aynı ifadeye katılım düzeyi bankadaki pozisyon ve mesleki tecrübeye göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. Bu doğrultuda H₆ hipotezi banka türü değişkeni açısından kabul edilirken, bankadaki pozisyon ve mesleki tecrübe değişkeni açısından reddedilmiştir.

Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını test etmek için yapılan post-hoc testi neticesinde, banka türü değişkeni açısından farkın, 3,85±1,09 ortalama ile özel bankada görev yapan çalışanların, kamu bankasında görev yapan çalışanlardan daha yüksek puan ortalamasına sahip olmasından kaynaklandığı tespit edilmiştir.

H₇: Bankacılık sektöründe, banka çalışanının iş paylaşmayıp bütün işleri kendi takip etmek istemesine ilişkin ifadeyle karşılaşma düzeyi a) bankadaki pozisyona b) mesleki tecrübeye c) çalışılan banka türüne göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterir.

Tablo 11: H₇ Hipotezi Analizi

Bağımsız Değişkenler	n	\bar{X}	SS	Test Değerleri		Post-Hoc Testi
				F	p	
Pozisyon						
Şube Müdürü	26	2,96	0,87	F=7,221	0,0001	1-2,3
Yönetmen	81	3,86	0,91			
Yönetmen Yardımcısı	62	3,82	0,98			
Yetkili	27	3,40	1,00			
Mesleki tecrübe						
-9	70	3,64	0,96	F=1,996	0,139	
10-14	69	3,84	0,93			
+15	57	3,49	1,07			
Banka Türü						
Özel Banka	115	3,60	1,01	F=0,918	0,401	
Kamu Bankası	66	3,80	0,98			
Katılım Bankası	15	3,60	0,82			

Tablo 11'de görüldüğü gibi, bankacılık sektöründe, banka çalışanının iş paylaşmayıp bütün işleri kendi takip etmek istemesine ilişkin ifadeyle karşılaşma düzeyi bankadaki pozisyona göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir. Aynı ifade mesleki tecrübe ve banka türü göre anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir. Bu doğrultuda H₇ hipotezi bankadaki pozisyon değişkeni açısından kabul edilirken, mesleki tecrübe ve banka türü değişkeni açısından reddedilmiştir.

Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını test etmek için yapılan post-hoc testi neticesinde, bankadaki pozisyon değişkeni açısından farkın, 2,96±0,87 ortalama ile şube müdürü olarak görev yapan çalışanların,

yönetmen ve yönetmen yardımcısı olarak görev yapan çalışanlardan daha yüksek puan ortalamasına sahip olmasından kaynaklandığı tespit edilmiştir.

H₈: Bankacılık sektöründe, çok yaşlı bir banka müşterisinin elektronik ortamda sık aralıklarla para transferlerinde bulunmasına ilişkin ifadeyle karşılaşma düzeyi a) bankadaki pozisyona b) mesleki tecrübeye c) çalışılan banka türüne göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterir.

Tablo 12: H₈ Hipotezi Analizi

Bağımsız Değişkenler	n	\bar{X}	SS	Test Değerleri		Post-Hoc Testi
				F	p	
Pozisyon						
Şube Müdürü	26	3,69	0,97	F=3,024	0,031	2-1,4
Yönetmen	81	4,12	0,76			
Yönetmen Yardımcısı	62	3,96	0,84			
Yetkili	27	3,66	0,87			
Mesleki tecrübe						
-9	70	3,77	0,85	F=2,963	0,054	
10-14	69	4,11	0,86			
+15	57	3,98	0,79			
Banka Türü						
Özel Banka	115	3,91	0,81	F=1,892	0,154	
Kamu Bankası	66	4,09	0,87			
Katılım Bankası	15	3,66	0,97			

Tablo 12’de görüldüğü gibi, bankacılık sektöründe, çok yaşlı bir banka müşterisinin elektronik ortamda sık aralıklarla para transferlerinde bulunmasına ilişkin ifadeyle karşılaşma düzeyi bankadaki pozisyona göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir. Aynı ifade bankadaki mesleki tecrübe ve banka türüne göre anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir. Bu doğrultuda H₈ hipotezi bankadaki pozisyon değişkeni açısından kabul edilirken, mesleki tecrübe ve banka türü değişkeni açısından reddedilmiştir.

Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını test etmek için yapılan post-hoc testi neticesinde, bankadaki pozisyon değişkeni açısından farkın, 4,12±0,76 ortalama ile yönetmen olarak görev yapan çalışanların, şube müdürü ve yetkili olarak görev yapan çalışanlardan daha düşük puan ortalamasına sahip olmasından kaynaklandığı tespit edilmiştir.

H₉: Bankacılık sektöründe, banka personelinin mevzuata uygunsuz iş yapmaya meyilli olması (Potansiyel taşınması)’na ilişkin ifadeyle karşılaşma düzeyi a) bankadaki pozisyona b) mesleki tecrübeye c) çalışılan banka türüne göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterir.

Tablo 13: H₉ Hipotezi Analizi

Bağımsız Değişkenler	n	\bar{X}	SS	Test Değerleri		Post-Hoc Testi
				F	p	
Pozisyon						
Şube Müdürü	26	3,46	1,02	F=3,182	0,025	4-2
Yönetmen	81	3,85	0,97			
Yönetmen Yardımcısı	62	3,74	1,08			
Yetkili	27	3,18	1,17			
Mesleki tecrübe						
-9	70	3,42	1,14	F=3,084	0,048	
10-14	69	3,85	1,04			
+15	57	3,75	0,93			
Banka Türü						
Özel Banka	115	3,66	1,10	F=0,024	0,976	
Kamu Bankası	66	3,69	0,94			
Katılım Bankası	15	3,66	1,29			

Tablo 13’de görüldüğü gibi, bankacılık sektöründe, banka personelinin mevzuata uygunsuz iş yapmaya meyilli olması (Potansiyel taşınması)’na ilişkin ifadeyle karşılaşma düzeyi pozisyona göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir. Aynı ifade mesleki tecrübe ve banka türüne göre anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir. Bu doğrultuda H_0 hipotezi pozisyon değişkeni açısından kabul edilirken, mesleki tecrübe ve banka türü değişkeni açısından reddedilmiştir.

Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını test etmek için yapılan post-hoc testi neticesinde, bankadaki pozisyon değişkeni açısından farkın, $3,18 \pm 1,17$ ortalama ile yetkili olarak görev yapan çalışanların, yönetmen olarak görev yapan çalışanlardan daha yüksek puan ortalamasına sahip olmasından kaynaklandığı tespit edilmiştir.

6. Sonuç

Banka personelleri tarafından yapılan hataların, kabul edilebilen ve kabul edilemeyen hatalar olarak ikiye ayrıldığı söylenebilir. Genel olarak banka personelinin iş yoğunluğundan kaynaklı istemeyerek yaptığı hatalar kabul edilebilen hatalar kategorisindeyken, bankanın işleyiş olarak sistemini iyi bilen personellerin bazen kendi çıkarlarını diğer insanların çıkarlarının üstünde görüp kendilerine menfaat sağlama amacıyla hileli işlemlere yönelerek yaptığı hatalar kabul edilemeyen hatalar kategorisindedir.

Değişen ve gelişen teknolojiyle birlikte eskiye göre bankalarda meydana gelen hatalı ve hileli işlemler minimum düzeyde olmasına rağmen tamamen yok olduğu söylenememektedir. Bu bağlamda bankaların yönetici pozisyonlarındaki personellerin hata ve hileye dair düşüncelerini ortaya koymak amacıyla bir anket çalışması yapılmıştır. Bankada hata, hile konularındaki ifadelerle katılım düzeyleri ve ankette verilen hile ifadeleriyle sektörde karşılaşma düzeyleri tespit edilmiştir.

Anket katılımcılarının, hile eğilimi sebebi sorusuna verdikleri cevaplar incelendiğinde, %65.3 ile banka personelinin kişiliği, %56 ile banka personelinin ekonomik sıkıntısı, %36.2’inin çaldığı parayı ödünç para olarak görüp ileride yerine koyma düşüncesi ve %30.1’ise banka personelinin ya da eşinin lükse düşkün olması olduğu görülmektedir. Ede edilen bu oranlardan hareketle, hile eğilimi sebeplerinin başında personelin kişiliği ve ekonomik sıkıntı içerisinde bulunması olduğu görülmektedir. Çaldığı parayı yerine koyma düşüncesiyle de kişi hileye yönelirken vicdanını rahatlatmaktadır. Ancak bir kez hileye yönelik girişimde bulunan ve yakalanmayan personel asla çaldığı parayı yerine koymamakta ve bu eğilimine devam etmektedir. Son olarak da, insan olarak herkesin üst düzey bir hayat sürme isteği ve emeğinin karşılığını alamadığı düşüncesinde olduğu göz önünde bulundurulduğunda, banka personelinin ya da eşinin lükse düşkün olmasının hile sebebi olarak görülmesi olağan karşılanmaktadır.

Anket katılımcılarının, bankada yapılan hatalara dair katılım düzeyleri sıralandığında, ilk olarak, bankalarda hataların; müşterilerden gelen yanlış ve hatalı verilerden dolayı meydana geldiğine dair ifade görülmektedir. Günümüzde kendi çıkarları doğrultusunda hareket eden müşterilerin varlığıyla bu ifadeye katılım olağan karşılanmaktadır. İkinci olarak ise, personel dikkatsizliği nedeniyle meydana geldiğine ilişkin ifadeye daha çok katılım gösterildiği tespit edilmiş olup, bankacılık sektörünün iş yoğunluğu göz önünde bulundurulduğunda bu sonucunda çıkması olağan karşılanmaktadır.

Anket katılımcılarının, bankada yapılan hilelere dair katılım düzeyleri sıralandığında, ilk olarak, bankada hilelerin, sahte belge düzenlenmesi ve kullanılmasıyla yapıldığına dair ifadeye katılım düzeyinin yüksek olduğu görülmektedir. İkinci olarak ise yapılan yolsuzluğu gizlemek amacı ile yapıldığına dair ifadelerle katılım düzeyi yüksek olduğu görülmektedir. Bu iki ifadenin frekansının yüksek çıkması katılımcıların oldukça şeffaf olduklarının göstergesidir. Hile zaten usulsüz bir işlem olması sebebiyle, sahtecilik esasıyla gizlenerek yapılmaktadır.

Katılımcıların, diğer belirteçlere göre sektörde en çok karşılaştıkları hile belirtecinin aynı banka personelinin çalışmalarıyla ilgili farklı müşterilerden şikayet olduğu tespit edilmiştir. Bankadaki uzman kişiler, aynı personeli farklı kişilerin şikayet etmesi durumunun kesinlikle bir işaretin belirtisi olduğunu, ancak bu ifadenin hile belirteci olması için, şikayetin bir usulsüzlük bildirmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Ayrıca katılımcıların sektörde en az karşılaştıkları hile belirteçlerinin, kasadaki nakitte olağan olmayan veya beklenmeyen büyük bir azalış meydana gelmesi ve kapatılmaması; çok yaşlı bir banka müşterisinin elektronik ortamda sık aralıklarla para transferinde bulunması ifadeleri olduğu tespit edilmiştir. Uzman kişilerle yapılan görüşmelerde, bu ifadelerin kesinlikle bir hile belirteci olduğu ama kasanın kapatılmayacak kadar açığı

olması çok büyük bir usulsüzlük olduğunu ve genel olarak yaşlı müşterilerinin bankadan gelip işlemlerini hallettiklerini, bu iki ifadeye de belki daha büyük şehirlerde daha fazla rastlanabileceğini belirtmişlerdir.

Çalışmada bulunan önemli bulgular aşağıdaki gibidir;

- Bankada yapılan hataların, kayıt esnasında meydana geldiğine ilişkin ifadeye, şube müdürü pozisyonunda görev yapan çalışanların diğer üç pozisyonda görev yapan çalışanlardan daha fazla katılım gösterdiği tespit edilmiştir.
- Bankada yapılan hataların, kayıt esnasında meydana geldiğine ilişkin ifadeye, katılım bankası çalışanlarının diğer iki gruptan daha fazla katılım gösterdiği tespit edilmiştir.
- Bankada yapılan hataların, müşterilerden gelen yanlış ve hatalı verilerden dolayı meydana geldiğine ilişkin ifadeye, yetkili pozisyonunda görev yapan çalışanların diğer üç pozisyonda görev yapan çalışanlardan daha fazla katılım gösterdiği tespit edilmiştir.
- Bankada yapılan hilelerin, yapılan yolsuzluğu gizlemek amacıyla yapıldığına ilişkin ifadeye, 15 yıl ve üzeri tecrübesi olan çalışanların, 10-14 yıl arası tecrübesi olan çalışanlardan daha fazla katılım gösterdiği tespit edilmiştir.
- Bankada yapılan hilelerin, bankanın verdiği satışı tutturma amacıyla müşterilere daha sonra iptal edersiniz diyerek satış yapıldığına ilişkin ifadeye, özel bankada görev yapan çalışanların, kamu bankasında görev yapan çalışanlardan daha fazla katılım gösterdiği tespit edilmiştir.
- Bankacılık sektöründe, banka çalışanın iş paylaşmayı bütün işleri kendi takip etmesine ilişkin ifadeyle, Şube Müdürünün, Yönetmen ve Yönetmen yardımcısına göre daha fazla karşılaştığı tespit edilmiştir.
- Bankacılık sektöründe, çok yaşlı bir banka müşterisinin elektronik ortamda sık aralıklarla para transferinde bulunmasına ilişkin ifadeyle, şube müdür ve yetkili olarak görev yapan çalışanların yönetmen olarak görev yapan çalışanlara göre daha fazla karşılaştıkları tespit edilmiştir.

Çalışmadan elde edilen bulgular neticesinde, genel olarak kasıt içermeyen hataların şube müdürüne yansımadan çözüm bulunduğu; katılım bankalarının ise sistemsel kaynaklı kamu bankalarına ve özel bankalara kıyasla hatalarla daha sık karşılaştığı; sektörde tecrübesi daha yüksek olan çalışanların diğerlerine göre yolsuzlukla karşılaşma ihtimallerinin daha yüksek olması sebebiyle hile yargısına daha fazla katılım gösterdiği; satış tutturma amacıyla yapılan bir usulsüzlüğe özel bankaların baskı altında olmasıyla daha fazla katılım gösterdiği; şube müdürünün diğer pozisyonlara göre tecrübesi sebebiyle hile belirteçleriyle daha fazla karşılaşmış olabileceği ve anket çalışması yapılan illerde faaliyet gösteren yetkililerin sektördeki tecrübesi sebebiyle en az şube müdürü kadar hile belirteçleriyle karşılaşmış olabileceği düşünülmektedir.

Bu çalışma sadece Isparta ve Burdur illerinde görev yapan Şube Müdürü, Yönetmen, Yönetmen Yardımcısı ve Yetkili pozisyonundaki kişilerin bankalarda yaşanan hata ve hileye yönelik genel düşüncelerini ve sektörde karşılaştıkları hile belirteçlerini içermektedir. Bu açıdan çalışma sonuçlarının Türkiye’de görev yapan bu pozisyonlardaki çalışanlara genellenme hususunda dikkatli davranmak gereklidir. Bundan sonraki çalışmalarda daha büyük örneklem ele alınarak, tüm banka çalışanları araştırma kapsamına alınabilir. Ayrıca araştırma yöntemi olarak anket çalışması yerine nitel araştırma tekniklerinden faydalanılması, hata ve hile yargıları ve karşılaşılan hile belirteçlerine yönelik daha detaylı bilgi edinilmesine olanak tanıyabilir.

Kaynakça

- Abdioğlu, H. (2007). Mortgage Sözleşmelerinde Üçüncü Taraflarca Yapılan Hileler ve Bu Hileleri Ortaya Çıkarmaya Yönelik Kırmızı Bayraklar, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (36), 160-172.
- Akelola, S. (2012). *Fraud in the Banking Industry: A Case Study of Kenya*, Nottingham Trent University, Doktora Tezi, İngiltere.
- Aksoy, A. (1984). *Muhasebe Denetimi*, İzmir, Fatih Matbaası.
- Alp, A. (1996). *İpotek Kredileri ve İpoteğe Dayalı Menkul Kıymetler Yoluyla Türk Konut Finansman Sorununun Çözümünde Bir Model Önerisi*, Ankara, Sermaye Piyasaları Kurulu.
- Ayan Anuk, S. (2015). *Muhasebe hata ve hileleri ile muhasebe mesleğinde etik*, Bahçeşehir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

- Benston, G. J. (2004). *What's Special About Banks?*, The Financial Review, 39(1), 13-33.
- Bozkurt, N.(2009). *İşletmelerin Kara Deliği Hile Çalışan Hileleri*, İstanbul, Alfa Basım Yayın Dağıtım.
- Can, A. (2016). *SPSS İle Bilimsel Araştırma Sürecinde Nicel Veri Analizi*, Ankara, Pegem Akademi.
- Çelik, T. (2010). *Muhasebede Hata ve Hileler İle İlgili Muhasebe Meslek Mensupları Üzerinde Bir Araştırma*, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Niğde.
- Doğan, M. (1989). *Türkçe Büyük Sözlük*, İstanbul, Beyan Yayınları.
- Dönmez, A. ve Bağışlar, H. (2017). Bankacılık Sektöründe Hile Olaylarına Yönelik Bir Araştırma, *International Journal of Academic Value Studies*, 3(16), 170-180.
- Idolor E.J. (2010). Bank Frauds in Nigeria: Underlying Causes, Effects and Possible Remedies, *African Journal of Accounting, Economics, Finance and Banking Research*, 6(6), 62-80.
- Kandemir, C. ve Kandemir Ş. (2017). Bankacılık Hileleri: Sınıflandırılması, Saptanması ve Önlenmesi, *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 54(629), 19-50.
- Keskin, S. (2014). *Muhasebe Hata ve Hileleri Karşısında Etik Tutumlar: Meslek Mensupları üzerine Bir Araştırma*, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Isparta.
- Khanna, A. and Arora, B. (2009). A Study to Investigate the Reasons for Bank Frauds and the Implementation of Preventive Security Controls in Indian Banking Industry, *Int. Journal of Business Science and Applied Management*, 4(3), 1-21.
- Kirik, Z. (2007). *Muhasebe Hata ve Hileleri İle Muhasebe Mesleğinde Etik: Afyonkarahisar'da Muhasebeciler Üzerine Bir Araştırma*, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir
- Kline, P. (1994). *An easy guide to factor analysis*. New York: Routledge.
- Korucu, E. (2018). *Muhasebe Hata ve Hileleri İle Muhasebe Mesleğinde Etik*, Işık Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Özdemir, Ü. F. (2013). *Bankalarda Hile Riski Yönetimi ve Bir Uygulama*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Öztoprak, Y. (2017). *Denetimde Hata ve Hile, Önleme ve Tespit Yöntemleri İle Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlerin Hata ve Hileler İle İlgili Bilinç ve Tutumları*, İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Türk Dil Kurumu (2011). Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (2006). *Yolsuzlukla Mücadele: TBMM Raporu "Bir Olgu Olarak Yolsuzluk: Nedenler, Etkiler, Çözüm Önerileri"*, Ankara.